

בָּרוּךְ לְאֵלֶּה

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Ára: 400 FORINT

78. évf. 19. szám 2023. október 15.

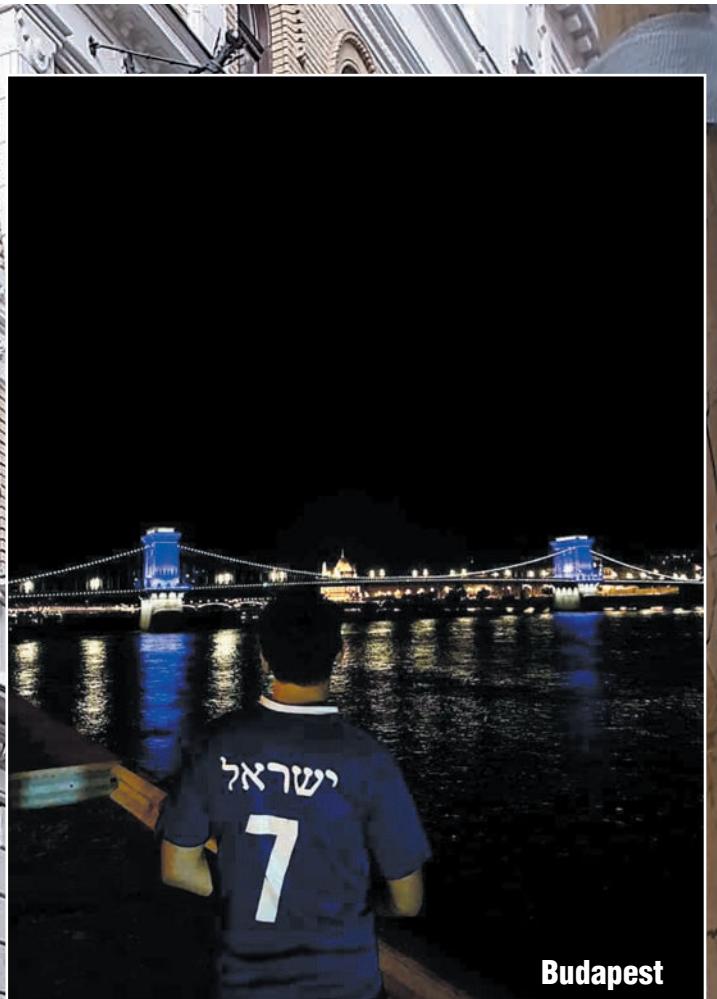
Tisri 30. 5783

STAND
WITH
ISRAEL

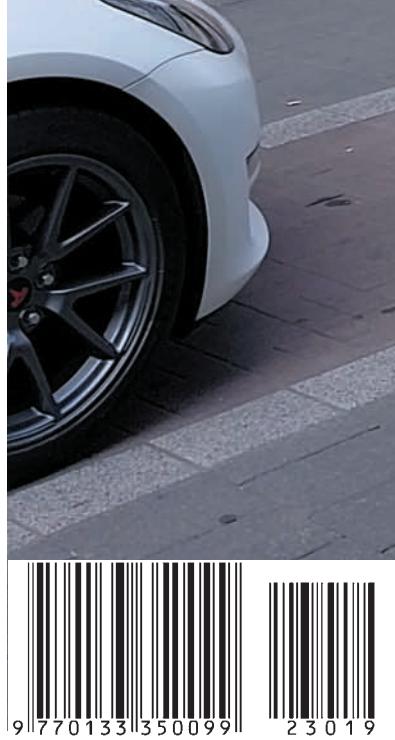
Síp utca

Budapest

Berlin

Dávid Lau, Izrael askenáz főrabbija véradáson

ZSIDÓ VILÁGHÍRADO

Szerbia

A JTA hírügynökség újvidéki hit-sorsaink helyzetéről írt. Az első zsidók a 17. század utolsó éveiben jelentek meg a városban. A második világháború előtt a 60 ezer lakos kö-zül 4300 volt hittestvérünk. A nagy-zsinagóga Baumhorn Lipót terve alapján 1906–1909 között épült.

Ladislav Trajer, a szerbiai zsidók szövetségének alelnöke kijelentette, hogy szombatonként gyakran nem tudnak imádkozni, mert nincs meg a minján. 2012 óta komolyzenei programok tartására bérbe adják a zsina-gógát az újvidéki önkormányzatnak. Trajer szerint az antiszemita inciden-sek ritkák és a radikális szélsőjobb gyenge az országban.

Mirko Stark, az újvidéki hitközség elnöke hangsúlyozta: a közösségi fénykora a két világháború közötti időszak volt. A német támadás után, 1941-ben Jugoszlávia szétesett, és a város átmenetileg ismét Magyaror-szághoz került. Az 1942 januárjában tartott vérengzésnek 1400 hitsorosunk esett áldozatul. A holokaustot háromszáz személy élte túl, de nagy részük később Izraelbe távozott.

A zsidók túlnyomó többsége ve-geyes házasságban él. Stark szerint az egyetlen lehetőség a túlélésre, ha a nem zsidó házastársat is tagként fogadják be. Chanukkát és a peszáchot együtt ünnepelték meg. Reményt keltő, hogy mintegy húsz újvidéki fiatal táborozott idén Szarvason. Az elnök hangsúlyozta, hogy fő céljuk a zsidó szellem megőrzése. Az állam-mal kötött megállapodás alapján évi egymillió dollár kárpótlást kapnak, amelynek a fele a közösség szerve-zetéhez kerül, húsz százalékot a holokausttulélők kapnak, harminc százalékot pedig a zsidó hagyományok megőrzését segítő projektekre fordítanak.

Újvidéken mintegy 600, Szerbia-nan összesen 3000 hittestvérünk él.

Grönland

A világ legnagyobb szigetén, Dá-nia autonóm tartományában állandó jelleggel egyetlen zsidó, a 61 éves Paul Cohen él, aki 22 éve telepedett le feleségével az 1300 lakosú Narsaqban. Cohen tanulmányait az amerikai Wisconsinban végezte, később Németországban televíziós rendezőként dolgozott. Feleségével először 1993-ban járt Grönlandon, ahol megragadta őket a környezet vadsága és szépsége.

A JTA hírügynökség riportja szerint Cohen elsősorban fordítóként dolgozik, de ingatlanok értékesítéssel, valamint juhtenyészettel és halászattal is foglalkozik. Két nyaraló-juk van, melyeket rendszeresen kiadnak turistáknak. Cohen kijelentette, hogy a vallási előírásokat ugyan nem tartja, de kulturálisan zsidónak érzi magát. Házuk ajtaján mezüze látható, és egy chanukkai gyertyatartót is öröknek.

Zsidó származású külföldi szak-emberek, valamint turisták hosz-szabb-rövidebb időre rendszeresen felkeresik Grönlandot, de vallási élet nem folyik. Kivételek jelentett, hogy az ötvenes években a Thuléban lévő amerikai támászponton szolgáló zsi-dó katonák rendszeresen megtartották a szombatot és a nagyobb ünnepeket. Ez volt a világ legészakibb minjánja.

Németország

Berlinben sajtótájékoztatón mutat-ták be a náci-zisztema áldozatai-nak szentelt emlékhely tervét. Az öt-hat millió fő között hárommillió zsi-dó volt, akiknek többsége koncentrá-

Szerbia. Ladislav Trajer: a radikális szélsőjobb gyenge az országban

Grönland. Paul Cohen, aki a szigeten zsidóként „egyetlenegy”

cíos táborokban pusztult el. Claudia Roth kulturális miniszter kijelentette: „Szükségünk van egy helyre, ahol emlékezhetünk, megérthetjük a történeteket és találkozhatunk lengyel szomszédainkkal.”

A Német-Lengyel Ház a második világháború idején megsemmisült Kroll Opera helyén épül fel a főváros központjában. A hely kiválasztása szimbolikus, mert a Reichstag 1933-es felgyűjtése után a parlament az Opera épületében ülésezett. Hitler 1939. szeptember 1-én itt jelentette be Lengyelország megtámadását. A miniszter szerint a Bundestag jóvá-hagyását követően – várhatóan 2024 tavaszán – megkezdődhetnek a mun-kálatok, de nem nyilatkozott sem a megvalósítás menetrendjéről, sem a becsült költségekről.

Luxemburg

Ettelbruck városban zajlik az 1870-ben épült zsinagóga 1,7 millió eurós renoválása, amit egy helyi ala-pítvány, a zsidó közösség és az önkormányzat támogat. A csúcsíves te-tejű, boltíves ablakkal ellátott kompakt épületet kívül-beli meg-újítják. A munkálatok várhatóan két év múlva fejeződnek be.

A templom 1962-ig vallási célokat szolgált, később egy vállalkozás, majd az önkormányzat vette igénybe. 2017-ben a nemzeti örökség részévé nyilvánították a zsinagóga és a hozzáortozó iskola épületét, melyet az önkormányzat és a luxemburgi zsidó hitközség kezel.

A 2019-ben alakult Régi Zsinagó-ga Szövetség és Alapítvány elnöke, Jacoby Abbes elmondta: „Helyet akarunk teremteni kulturális és okta-

Németország. Claudia Roth: szükségünk van egy helyre, ahol lengyel szomszédainkkal találkozhatunk

Luxemburg. Az ettelbrucki zsinagó-gát a nemzeti örökség részévé nyilvánították

tási rendezvényeknek, melyek segítetik, hogy toleranciában és kölcsönös tiszteletben éljünk.” „A felújított épületben a helyi zsidó közösség tör-ténetét is be kívánjuk mutatni.”

A zsidó örökség része Ettelbruck 1881-ben létesült zsidó temetője is, melyet 2019-ben közösségi támoga-tással rendbe hoztak.

Kovács

Díszpolgári címeket adományoztak Zuglóban

Zugló megalapításának 88. évfordulója alkalmából a Columbus utcai meg-újult Szent István Zeneházból rendezett díjátadó gálát az önkormányzat. Az eseményen díszpolgári címeket, emlékméretet, elismerő okleveleket adtak át a városrészről huzamosabb ideje dolgozó, tevékenységükkel a kerületnek di-csősegét szerző személyeknek.

Idén közösségeink két tagja, Sommer Katalin holokausttulélő maszkmes-ter és Gerő Péter dokumentumfilm-rendező is díszpolgári címet kapott.

Az eseményen részt vett prof. dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke is.

Dr. Grósz Andor az FTC elnökénél

Kubatov Gáborral, a Ferencvárosi Torna Club elnökével folytatott megbeszélést a napokban dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke. A kötetlen hangú beszélgetésben hangsúlyosan került szóba a nagy múltú futball-klub vezetésének fellépése az etnikai és vallási diszkrimináció ellen, valamint az FTC azon törekvése, amely a vészkorszakban zsidókat mentő Tóth Potya István emlékezetének megőrzésére irányul.

Dr. Grósz Andor, Kubatov Gábor és Abu Fani, az FTC izraeli arab játékosa

Kubatov Gáborral, a Ferencvárosi Torna Club elnökével, Kubatov Gábornál járt a szukkot beköszönte előtt dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke. A találkozón szóba került, hogy Kubatov vezetése alatt a klub minden lépéseket tett az etnikai és vallási diszkrimináció visszasorítása érdekében.

Mint a klubelnök fogalmazott: számukra kiemelten fontos a sportszerűség és az erkölcsi kiállás, ezért nem hagyják szó nélkül, ha másokat kirekesztenek, üldöznek.

Dr. Grósz Andor a megbeszélésen hangsúlyozta: a Mazsihisz vezetése tövábbra is támogatja az FTC azon törekvését, hogy Tóth Potya István (1891–1945) az izraeli Jad Vasem intézettől megkaphassa a Világ Igaza címet.

A vészkorszakban zsidók életét megmentő s emiatt a nyilasok által kivégzett Tóth Potya István játékos-edző neve 2021-ben került föl az embermentők márványtáblájára a Dohány utcai zsinagóga mögött, az Emanuel-emlékfa mellett parkban. Az FTC még azon év nyarán kezdeményezte, hogy a legendás embermentő megkaphassa a Világ Igaza címet.

A találkozón ott volt Kovács Kokó István olimpiai, világ- és Európa-bajnok magyar ökölvívő is.

A Hegedűs a háztetőn születésének rejtelye

Biztosan hallottak már a Hegedűs a háztetőn történetéről. Eredeti forrásáról aligha tud valaki. Nos, a háztetőn hegedűlő Meir Rosenbaum (1852–1908) a Sziget melletti Karácsonyfal (Craciunesti-Kretchinev) rabbija volt, Mordechaj Leifernek, a nadvornai rabbidinaszta tagjának a fia.

Nevét Leiferről Rosenbaumra változtatta. Szokása volt, hogy amint kiment a sábesz, rágyújtott pipájára, felment hánának fedelére, leült a kémény mellé, és hegedűlni kezdett. Muzsikájával akarta meghosszabbítani a szent szombat gyönyörűségét. Olyan szépen hegedült, hogy hívei mellett szarvasok, őzek és medvék jöttek le a környező hegyekről a játékát hallgatni. A következő történet is – mely megjelent az egykor Jona (Galamb) nevű szigeti jiddis újságban – tőle származik.

Egyszer Meir Rosenbaum rabbi legbelsőbb hívei körében mesébe fogott. Elmesélte, hogy édesanya, Basa-Jente Malémé gyermekei egymás után jöttek a világra, és mind meghaltak rögtön születésük után. Majd megszületett a fejlett és erős fiú, aki a Móse nevet kapta. minden jel arra mutatott, hogy éleben marad, és édesanya felnévelheti. Amikor a fiú tizenhárom éves lett, Meir rabbi vette feleségét és gyermekét, és elmentek Nadvornába, hogy apjával, Mordechaj rabbival tölték a szombatot, és fiát felnőtté avassák. Az innenpél után, a harmadik ételezsnél, Mordechaj rabbi nagy átéltéssel magyarázta a történetet, melyben Isten megparancsolta Mózesnek, hogy fakasszon vizet a sziklából. Ott tartott, amikor Mózes vette botját, és ráütött a sziklára... a szikla megrepedt, és friss víz fakadt a nyílásból.

Ekkor a kis Móse felugrott székére, hogy mindenki láthassa, és beszélni kezdett: – Nagypapa! Te is vétkeznek tartod Mózes tanítómesterünket? Isten maga mondta, hogy „vedd a botodat”? Ha olyan nagy bűn bottal a sziklára csapni, nemde figyelmezett volna „Isten emberét”? (90. zsolt. 1) Mózes így imádkozott Istenhez: „Napjainkat megszámlálni úgy tanítás, hogy amit magunkkal vi-szünk, bölcs szív legyen.” (u. o. 12) Miért vont volna meg Isten Mózestől szí-vén bőlcsességet, hogy ne üssön a sziklára, ha egyszer már bűn sziklára csapni?

A kis Móse látszólag még nem befejezte be beszélét, amikor lemaradt a székéről. Ránézett anyjára, és így szólt: – Édesanyám... nagyon fáj a fejem!

Basa-Jente a szobájába vitte gyermekét, és lefektette. A fiú azonnal elaludt... mégpedig örökre. mindenki ott által néma bénultságban. Ekkor megszólalt a je-len levő szigeti Chana ja Jom Tov Lippa rabbi: – Aldott az igazságos Bíró, aki halálba vezet, és életre hív! Tudjátok meg: Mózes tanítómesterünk lakozott a kisfiúban. Azért jött a világra, hogy védelmébe vegye Mózes mesterünket!

Basa-Jente asszony a gyásznapot után elutazott apjához, a vizsnyci Hager rabbihoz. Kérte, imádkozzon, hogy fia szülessen, akit a Kegyelem Ura életben tart! Az öreg rabbi a lánya szemébe nézett, és ezt felelte: – Tudod, lányom... előbb, mikor férjeddel feküdtél, lelked túlságos elragadtatásba került. Ezért a gyermeket, akik akkor megfognak benned, kevés földi elem juthatott. Menj békében férjeddel, Mordechajjal, Nadvorna rabbijával. Ha újból vele leszel, irányításad lelkedet a föld felé, és akkor fiad, aki megfogan, élni fog, Isten dicsőségeire.

Basa-Jente, az anyám mélyen a szívébe véste atyja tanácsát, és nemsokára megfogantam én!

Meir rabbi ezután elhallgatott. Olyannak látszott, mint aki valahol máshol jár, csak testileg van jelen. Röviddel azután összerezzen, és folytatta: – Anyám, Basa-Jente, születésed előtt álmot látott! Álmában bevezették egy halmas te-rembet. A terem közepe hosszú asztal állt, amit fehér szaténkaftánba öltözött öregek ültek körül, és az asztalfon ülő kisfiút hallgatták! Édesanyám jól meg-nézte, és felismerte: a kisfiú az ő halott Móse fia volt. Oda akart menni hozzá, hogy magához szoríthassa. A fiú azonban kinyújtotta kezét: „Ne közelíts hozzá, Édesanyám! Fordulj vissza, kérlek! Ez nem a te világod! A te világod a földi lét, ahol rád feladatok várnak!” Anyám zavartan állt, fájt neki, hogy gyermeke elutasította! Megnyugvást talált azonban fia szavaiban: „Maradj csak! – mondta az neki. – Maradj helyben, hogy megáldjalak, és veled megáldjam fiad, kit szíved alatt hordasz, s veled áldjam születésének óráját!”

Szerdócz J. Ervin főrabbi

E m l é k o l d a l

A nácik elől menekült, a szovjetek ölték meg a magyar komikust

Ma már szinte alig ismerik a nevét, egykor viszont a magyar film legnagyobb nevettetője és első igazi sztárja volt Huszár Károly, művésznevén Pufi, aki Hollywoodban is jelentős karriert futott be. A jellegzetes, kövér testalkatról híressé vált színész a világháború idején a náci zsinás elöl menekült, végül szovjet gulágon érte a halál.

Biztosítási ügynökből lett a magyar kabaré „kövér embere”

A Pufi néven híressé vált komikus sztár Hochstein (más források szerint Hochstadt) Károly néven láttá meg a napvilágot Budapesten 1884-ben, középosztálybeli értelmiségi zsidó családban, orvos édesapá gyermekeként. A középiskola elvégzése után biztosítási hivatalnokként helyezkedett el, mígnem húszéves korában úgy döntött, megpróbálkozik a színészkedéssel – elvégezte az Országos Színészegylet drámaiskoláját, majd a Városligeti Vígzőpadon (gúnynevén a röhögötőben) kapott állást, elsősorban komikusnak ítélt, robusztsz testalkatának köszönhetően.

A Vígzőpadot a Népszínház, a Thália Színház, a Magyar Színház, illetve különböző kabarek követték. Hősünk, aki ekkoriban vette fel a Huszár Károly művésznevet, párhuzamosan alakított drámai epizód-szerepeket és komikus, zenés darabok figuráit. Egyedi karakterének köszönhetően mindig kicsit kilögött a korabeli színházi világ skatulyából. Hamarosan a kabarék állandó műsorszámává vált Pufi, a kövér ember, akinek tehetségére Nagy Endre, a Modern Színpad Cabaret igazgatója figyelt fel igazán, ő igyekezett is minél jelentősebb szerepkrehez juttatni.

A színpadi sikerek nyomán 1913-ban Huszár Pufi filmes szerződést kapott, a *Krausz doktor a vérpadon* című moziókocsiben mutatkozhatott be a vászonon. A következő év elején már önálló burleszkkarakterként hármon kisfilmben is főszerepet játszott, melyekben a hangosfilm későbbi nagy nevettetője, Kabos Gyula volt a partnere. A hármon alkotásból egyedül a *Pufi cipői vásárol* maradt fenn az utókornak, melynek Molnár Ferenc írta a forgatókönyvét (aki később letagadta eze-ket az „alantas” munkáit).

Pufi figuráját és a szinte kizárálag túlsúlyos, 136 kilós testalkatára építő poénokat nagyrészt a korszakban népszerű hollywoodi „kövér ember”, John Bunny, idehaza ismert nevén Duci bácsi filmjeiről koppintották – ennek dacára a Pufi-filmek rendkívül sikeresnek bizonyultak. Hamarosan Pufi vált a legismertebb filmszínészé a hazai közönség körében. Népszerűségét bizonyítja, hogy az első világháború idején még a frontra is ellátogatott a katonaikat szórakoztatni, akik nagy örömmel és sztároknak kijáró módon fogadták.

Németországban és Amerikában is sztárrá vált

Hősünk azonban úgy gondolta, a magyar filmiparnál nagyobb fába is belevághatja a fejszéjét, és a háború közepe, 1917-ben az Egyesült Államokba utazott, ahol több próba-felvételt is készítettek vele, sőt egy rövidfilmben is szerepet kapott, mégsem maradt sokáig Hollywood-

Huszár Pufi, alias Charles Puffy 1926-ban

Fotó: Picasa

ban. 1919-ben Németországban telepedett le, ahol Karl Huszar, illetve Karl Puffy néven elismert és gyakran foglalkoztatott epizodistává vált. Legismertebb szerepét Fritz Lang világskert aratott misztikus thrillerében, az 1922-es *Dr. Mabuse, a játékosban* alakította.

Ha nem sikerül először, próbál meg még egyszer – gondolhatta Pufi, aki 1924-ben ismét Amerikába költözött, és ezúttal sikerült is állandó szerződéshez jutnia az Álomgyárban, köszönhetően annak, hogy az említett Duci bácsi, illetve a rejtelmes gyilkossági ügybe keveredett és emiatt kegyesztették vált Roscoe „Fatty” Arbuckle hiányára miatt megüresedett a „kövér ember” szerepköre. A tengerentúli közönség Charles Puffy művésznevén ismerte meg és zárta a szívébe a nagydarab burleszkhoz, aki 25 kisfilmben szerepelt a Universal stúdió égisze alatt, de más nagy hollywoodi filmgyárakban is megfordult.

A kisfilmekben Pufi játszotta a szerencsétlen kövér embert, aki különböző helyszíneken és kártípusokban (például cowboyként) csetlik-botlik. Mutatványait minden saját maga végezte, kaszkadőr nélkül. A filmes karrierrel párhuzamosan hősi New Yorkban a magyar nyelvű Fészek Klubban terjesztette a pesti kabaré híréit. Már-már félelmetes külsejének dacára Huszárt az Újvilágban mindenki kedves, joviállis és rendkívül nagylelkű embernek ismerte, aki vasárnaponként impozáns otthonában láttá vendégül ebédre a külhoni magyarság színejavát. A felesége által készített guilyás, pörkölt és palacsinta nemcsak isteni finom volt, de visszaidézte a messzi Magyarországot is.

Végtelenül nagylelkű emberként ismerték

A sztori szerint Huszár titokban gyakran tíz-húsz dolláros bankjegyeket csempészett vendégei zakójának a zsebébe, mialatt azok ebédeltek, és önzetlen segítéséért sohasem várta hálát: amikor a megaján-dékozották észrevették és megköszönték az adományt, úgy tett, mintha nem is tudná, miről beszélnek. Pufi állítólag jó barátságot ápolt a magyar származású úszóbajnokkal, Johnny Weissmüllerrel, aki később a Tarzan-filmek sztárjaként vált világhírvé. Egy anekdota szerint a két híresség egy alkalommal a mexikói határ mellett kirándulva eltevédt, végül egy kis kunyhóra leltek, ahol két öregember lakott.

Megkérték angolul a kunyhó gazdáit, hadd maradhassanak éjszakára, majd amikor egymás között magyarul kezdetek beszélni, döbbentükre a két öreg is az „óhaza” nyelvén szólt meg – kiderült, hogy még Kossuth Lajossal együtt érkeztek Amerikába, és abból élnek, hogy gyógyvizet importálnak fürdők számára.

A hangosfilm megjelenése és törökítása azonban egy csapásra véget vetett az erős akcentussal beszélő Pufi hollywoodi karrierjének. Hősünk 1929-ben kénytelen volt visszatérni Európába, ahol ismét Németországban telepedett le, játszott többek között a Marlene Dietrich főszereplésével készült *A kék angyalban*. Hitler hatalomra jutását követően származása miatt németországi karrierje is ellehetetlenült, ezért végül hazatért Magyarországra. A Dunakanyarban, Verőcén vásárolt magának egy pompás villát – melyet Huszár-laktanyának nevezett el –, ahol gyakran vendégül látta a hazai filmes, színházi és irodalmi élet nagyjait, rendszeres látogatói közé tartozott Jávor Pál, Karinthy Frigyes és Gózon Gyula is.

A 30-as években Huszár szerepelt néhány magyar vígjátékban (*Az ember néha téved, Nehéz apának lenni*), többnyire azonban visszavonult a filmezéstől. Egy rövid ideig az óbudai Kisfaludy Színház igazgatója volt, játszott a Belvárosi Színházban és a Pesti Színházban, illetve humoros formában megírta emlékiratait, amerikai élményeit és kalandjait *Egy kövér ember meséi* című tárcakötetében.

A náci zsinás elől menekült, szovjet munkatáborban halt meg

A szervezett zsidóüldözés azonban a náci Németország szövetségesévé lett Magyarországot is elérte, ezért 1941-ben Huszár úgy döntött, minden hazai vagyonát hátrahagyva, végérvényesen Amerikába költözött. Feleségével, Medek Ilonával és egy barátjukkal, bizonysos Rátkai úrral hagyta el az országot, a háború miatt azonban az Európát Amerikával összekötő légi és tengeri utak járhatatlanná váltak, ezért más megoldást kellett választaniuk: a Szovjetunió és Japán keresztül kívántak az Egyesült Államokba jutni.

Vonattal Moszkvába utaztak, ahonnét a transzsibériai expreszszén mentek tovább a 9000 kilométer lévő Vlagyivosztokba, azt reméve, onnét hajóval Tokióba, majd az óceánon keresztül Los Angelesbe juthatnak. A kéthetes vonatút közben, 1941 júniusának végén azonban Magyarország hadba lépett a Szovjetunió ellen. Amikor a társaság megérkezett Vlagyivosztokba, a pályaudvaron ellenes idegenként letartóztatták és egyenesen a gulágra, a kazahsztáni Karagandában található kényszermunkatáborba hurcolták őket.

Az 56 éves, szív- és tüdőprobélémmákkal küzdő színész szervezetét hamar felőrlíték a borzalmas körülmenyek, az éhezés, a járványok és az embertelen hideg. A kövérsegéről ismert egykorú burleszkstár csontsoványra fogya, diftériában halt meg a szovjet pokolban, 1943 nyarán. Felesége szintén a gulágon veszett oda, nem sokkal később.

Rudolf Dániel/Dívány

SZILÁGYI GYÖRGY

„Neked vanni humorja?”

Purparlé a Dob utcában

Nő: Hallani, itt lenni Ungarn big antiszemitzmus... ez lenni igaz?

Én: Big nem lenni, de igény rá lenni...

Nő: Meine árme férj kampec Vietnamban... vasz zagt man dasz... pi... pi...

Én: Pilóta?

Nő: Jesz. Bambázó.

Én: Bombázó.

Nő: Jesz! Lőttek le... leider... Mondani nekem valamit. Te tetszeni nemek. Venni el engem feleség... Nem bánni meg... Nekem van sok mani, kiviszlek Bruklin, ott heppi lében lenni...

Én: Már lenni heppi genuk. Nekem besszer Ungarn lében...

Nő: (meg se hallja) Te hány év lenni?

Én: Nyolcan... Zer alte ments...

Nő: Vunderful! Nicht alte ments! Nekem vanni kóser jacht, kóser farm, Virzsinia, sok marha!

Én: Itt is lenni...

Nő: Vinni téged szommertájm szafari! Lehetsznek lőni puska...

Én: Holle! Puska sleht!

Nő: Én érteni hozzá javítani...

Én: Áber Herminka lében! Münició gurnis...

Nő: Ha nem tetszeni neked szafari, ülhetsz fel jacht. Csak szombat soha!

Én: Varum?

Nő: Rabbi figyelni, ortodox vanni rajta jachton?

Én: Honnan figyelni?

Nő: Motorcsónakról...

Én: Rabbinak szabad ülni szombat motorcsónak?

Nő: Így tudni csak figyelni...

Én: Mit te csinálni Brüklin?

Nő: Tahlecolni Dzsimmival... vel... Bjtiful madár... Behőved papagoj!

Én: Nein gój! Gáj! Papagáj!

Nő: Dzsimi tudni beszélni jiddis! Tőlem tanulni. Este minden kérdezni: Herminka slusz sajn? (közben a zsinagóga előérünk)

Én: (szabadulni szeretnék tőle) Nekem most mennyi letz go... Szolong Herminka lében...

Nő: Várni te biszhen... venni nekéd förszt klassz szuvenir...

Én: Hol venni?

Nő: (szemközti oldalon lévő üzletre mutat) Mizrah sopban!

Én: (kétségbesetten) Nem szabadni! Ceitung redaktor mondani tilos gráfisz reklám csinálni! Csak ha evribádi fizetni mani!

Nő: (örömmel) Te akarni írni, hogy velem treffen?

Én: Jesz.

Nő: Lenni benne humorja?

Én: Lenni...

Nő: Miért te akarsz írni Herminka?

Én: Legyen nekem etvasz rebach...

Nő: (gyorsan előkap egy noteszlapot) Felírni ide neked számlaszám!

Én: Varum?

Nő: Fele rebach átutalni nekem Brüklin!! Mini biznisz! Kleine fise gute fise... (átmegy a másik oldalra, a Mizrah még nem nyitott ki, közeben megpróbálók eliszkolni, de utánam kiáltja) Holnap várni 10 óra téged King Hotel járdá!

Én: (visszakiáltok neki, szerencsére már nem hallja) A messiásra várjál, ne rám!

Épilógus:

Ceitung oberredaktor lében, esküdni neked, amit itt leírni, szó szerint lenni igaz! Lefkovics legyek, ha nem így történni...

Fesztiválmorzsák – ahogy tudósítóink látták

Dés László, gyémántokkal körülvéve

A Dés-koncert szinte ajándékként került a Zsidó Kulturális Fesztivál programsorozatába. A kiváló zeneember (szerző, muzsikus, énekes előadó) májusi koncertjét torokproblémái miatt törölni kellett, és a kényszerű pihenő után nagy energiával és kibővített műsorral tudott megjelenni a Papp László Budapest Sportaréna zsufolásig telt nézőtere előtt.

Dés Lászlót bemutatni aligha kell, ámbár rajongói (az is igen nagy szám) kívül nem mindenki tudja, hogy nagyon megszeretett dal fűződik a nevéhez. Nos, ez a Duett című program olyan nagy merítést adott a koncert bő két órája alatt, hogy nevezhetnél volna Dés-életműnek is – de ezt ő maga cífolta egy kijelentéssel, mely szerint még van elég ideje átképezni magát rockzenésznek, vagy ami pár évtized múlva lesz éppen divatban...

Dalai elhangzásakor és a kísérőszövegen is megnevezte a szövegek szerzőit: Bereményi Gézát, Parti Nagy Lajost, Geszti Pétert, Müller Péter Szilámit, Grecsó Krisztiánt, Nemes Istvánt – igen illusztris a névors. Így egyetlen műsor csokrába összegyűjtve derült ki, hogy ők is mennyit írtak a szerelemről – a boldogról, meg persze a boldogtalannról.

Szóval ez a korántsem lezárt életmű cikázott a több évtizedes és teljesen mai, a lemezről már nagyon ismerős meg a lemezre soha nem kerülő, csak koncerteken hallható dalok között, vagyis, hogy stílusos legyen: *nagy utazás* volt ez a férfi-női kapcsolat érzelmi csúcsai és mélypontjai között.

Teljessé a kép úgy alakult át, hogy megjelentek a duetteket éneklő színészek: Básti Juli és Nagy Ervin, Für Anikó és Mácsai Pál, majd kicsit később Tóth Vera és Wunderlich József. Természetesen közben Dés időnként szólalt is, és a csak zongorával előadt Bohócdal egy kicsit ars poeticának is beillet. Némelyik dal annyira drámaszerű volt, hogy megkövetelte Férfi és Nő kergetőzését, egymás gyilkolását (Tíz kicsi bűnjel, Látszat), míg máskor csak az emberi hang érvényesült – de az nagyon: a legendás Nagy utazást Déssel együtt Tóth Vera énekelte, hárborzongatóan.

Básti Julitól ismét óriási szórakozás volt meghallgatni azt a kesernyés *Anyakomplexus vs apakomplexus-t*, ami már olyan másfél évtizede lemezre került. (Arra most nem térd ki, hogy csak a szomszédos szektorokban hány olyan Dés-rajongót láttam, aki pontosan megfelelt Bereményi leírásának...)

Nagy Ervinnek is jutott egy különleges darab, a Hosszú menet – ezt ugyancsak a Férfi és Nő lemezen lehet meghallgatni.

Geszti Péter/Maugli és Dés mint Balu elővette a *Nagy pofonofont* – aminek alighanem a nézőtér számos tizenévese örült a legjobban.

Fintor is jutott erre az estére, az egyik a *Szentiment*, ugyanis ahogy az em-

Ahogy a táncosok siklottak, megálltak, gyorsítottak, lassítottak... Serbán Andrea és Szeghalmi Endre

a vallási tevékenységek része a tánc, a kétnegyedes ritmus, utóbb ennek színesített változata (tá-ti-tá-tá). És hogy bejárjuk a világot, leleplezte, hogy ez a – már a tangóhoz kötődő – ritmusképlet nem őshonos dél-amerikai, hanem Európból jutott el az Újvilágba, s ott alkult kubai zenévé (Habanera, természetesen a Carmen-filmrészlettel). De nem csupa szöveg volt az este, hanem harmonikazene és tangózás.

De micsoda tánc! Ahogy a táncosok siklottak, megálltak, gyorsítottak, lassítottak, térdől lendítették lábukat, összefogózkodtak, széjjelváltak, néha éppen csak érintették egymást – egy pillanatig sem csodálkoztam, hogy a különböző vallásfelekezetek vezéralakjai dörgedelmekkel igyekeztek a pokol tüzére (vagy más hasonlóan kényelmetlen helyre) venni a módfellett erkölcsellennek minősített páros táncot. Mint tudjuk, korlátozott sikerrel. Illetve nem egészen, mert a tangónak (akkárcsak a 19. században a hasonló címkékkel megbízegzett keringőnek) igen jó reális lett a tiltás...

Mi tagadás, a két kéz összefonódása már a tangózás kezdő lépései előtt felajzza azt a tájékozatlan személyt, aki esetleg még nem tudja, hogy ez CSUPÁN EGY TÁNC. Erre aztán hiába hangzott el magas helyről, hogy úgy csoszognak, mint az ökör hajnalban a mezőn, a csoszogók száma az ilyesfajta kijelentésekkel csak növekedett. A két remek táncos, Serbán Andrea és Szeghalmi Endre bemutatóihoz kapcsolódva megtudtuk – és ezt roppant fontos –, hogy Móser Ádám, a tangózenész nem eljátszott egy-egy zenedarabot, hanem a koreográfiai belül improvizáló táncosok lépéseihez, lendületéhez vagy lassításaihoz igazodva maga is improvizálta a dallamot, vagy olykor csak a ritmust. Ez kifejezetten a harmonikán vagy az egyszerűbb *bandoneon* játszó muzsikusok lenyűgöző képessége.

(Műlő technikai hiba miatt ugyan nem láthattuk a kivetítőkön, hogyan tangózott Rudolf Valentino vagy Colin Firth, de ezeket az interneten meg lehet találni.)

Bősze Ádám még arra is felhívta a figyelmet, hogy ahány vidék, annyi tangó (paraszatos, úri stb.) – akárcsak a lecsó különféle dialektusai...

Nyitra maradt még a kérdés, vajon mi tartja életben? Hát a mindenkorai média. Az időben végighaladva: a némafilmeket kísérő mozik, a múlt századbelől körbefolyósos bérházait végiglátogató verklisek a zongoraverkliivel vagy a sípládával, aztán a rádió, versenyben a cigányzenészkekkel (lásd éttermek, „az EMKE cigánya zenél“). De túl ezen is van még valami: a tangó mítoszt kreál, a mítosz magasra röpít (anya-gilag is) a komponistákat, az énekeseket – attól kezdve a mítosz önfeljődése tartja elevenen a zenét, a tánciskolákat, és így forog a spirál egyre feljebb...

Végül írásom kezdő mondata nem arra vonatkozik, hogy miképp kerül a tangózás a tóraszkrény elő. Nem. Hanem hogy a Rumbach csodás terében a két táncos gyorstalpaló tangóiskolát tartott, és bevalloam, magam is tangóztam...

BJI

Bősze Ádám tangómániái a Rumbachban

Ezt azért nem gondoltam volna! – és félreértes ne essék, egyáltalán nem korholó hangsúlyú a mondat. A Zsidó Kulturális Fesztivál kínálata évről évre színesebb, a karok egyre szélesebbre társa fogadnak be olyan eseményeket, melyeket még talán egy-két ével korábban sem mertünk ide tartozónak hinni.

A számos koncertprogram közé ékelődött a Tangómánia, Bősze Ádámmal mint húzónével. Bősze zenetörténetesként és kommunikátor-ként sok-sok helyen megfordul, legnagyobbréssz a komolyzenét népszerűsít, és ebbe belefér – természetesen – a tangó zenéje is. (Akárcsak a keringő tavaly...)

De ami kaptunk, messze meghaladta elkapcsolásainkat. Hogy a nézőtérben a Bősze-rajongók, a tangórajongók (tangóisták), a mindenre szükségesen zeneffogyszatók, vagy éppen a zsinagóga törzslátogatói voltak-e

Három jiddise máme

Nagyon várta az előadást, hiszen régóta tudom, hogy ezt látni-hallani kell.

A cím, a téma gondolatok sokaságára készítettem. Ismerős nézet, feladatok, gyermekeinek, hagyományőrzés, ünnepi készülődések, család összetartása. Olykor agyonfélts, túlzott aggódás.

A három főszereplő – Fenyő Fruszina dzsesszénekes, Klein Judit, a zsidó zenei világ autentikus előadója, egyúttal a mostani darab írója is (a színpadi megjelenítés közös munka volt) és Váradi Eszter Sára színésznő, sanzonénekes, a székesfehérvári Vörösmarty Színház művésze – barátok. Színlő kell még Pánczél Kristófról, a kiváló zongoristáról, aki prózai alakítást is nyújtott az estén.

Egyazon zsinagóbában imádkoznak, s gyermekeik ugyanazon iskola első osztályában kezdték tanulni. Az első szűlői értekezlet mintegy mérőföldkő, meghatározó volt számukra. Valami elkezdődött. A sors, az élet adta az ötletek – az eseményeket sorrendbe, szinte jelenetekbe építve. A három stílus, a saját poénok, az „ezek vagyunk mi“ joggal érdemelt valami maradandót, egységük megnyilvánulását.

Judit megfogadta a Spinoza tulajdonosának javaslatát, aki meghallgatván őket, a darab megírásra biztatta. 2021 óra számos helyen játsszák, óriási sikert.

Pánczél Kristóf zongoraművész néhány akkordját követően Váradi Eszter Sára elmondta,

hogy bár különböző műfajt képviselnek, de mindenkorban előadóművészek, énekesek, és nem utolsósorban zsidó édesanyák. Klein Juditot mint a magyar zsidó zenei világ nagyasszonyát mutatta be, majd körülönbözőre látták, hogy Fenyő Fruszina nincs a színpadon. Judit kínosan feszengve jelentette be a nagyközönségnak a kellemetlen-séget: Fruzsit, hogy késni fog, mert a gyerek otthon felejtett valamit, és azt utána kellett vinni az edzésre.

A nézőtér soraiban kis fészekelődés, meglepődés, majd két perc múlva a zsinagóbán – elnézést kérve – végigszaladt a művész... Csak másnap tudtam meg, hogy természetesen ez is része volt a műsornak! Ötletgazda az élet és a szereplők.

„Hiszen, mint tudjuk, első a gyerek” – hangzik el elsőként a jiddise mámákat bemutató ismérvek között.

Ezután hol külön-külön, hol egymás szavaiba vágyva tisztázták a jiddise máma fogalmát.

– A már akár felnőtt gyerekeiért is folyamatosan és rettenetesen aggódik, „sapka-sál-kesztyű”-t kiáltva utána... ki ne tudná, érezné magán pontosan?

– Elégedetlen és kissé nyomasztó, hiszen ő mindenkorban jobban tudja, bármiről legyen is szó.

– Ritkán, de akkor nagyon dicsér – vagyis nagyon ritkán, ahogy a szójátékban humorosan elhangzik.

– Soha semmilyen tárgytól nem válik meg, nem engedi kidobni, mert bizton tudja, hogy „jó lesz az még valamire”.

– mindenkit mindig jóllakat, akár akarja az illető, akár nem – egy zsidó családban senki nem maradhat éhes. „Egyel, direkt a kedvencdet főztem” – mondja, nehogy vissza lehessen utasítani.

Persze a családi étkészés kapcsán megtudhattuk, ki hogyan készíti a sóletet.

Judit elmondása szerint minden zsidó ünnep összefoglalható három mondatban: Ki akartak irtani minket. Nem sikerült. És most együnk.

Bár az előadás legtöbb elemében könnyed és vidám szórakozást nyújtott, azért a három máme a bajokat, tragédiákat taglalva az élet újraértelmezését, az elengedést, a továbblépést, a „vajon szükség van-e rájuk” kérdéskörét is átbeszélte. A círesz, a fájdalom és a veszteség érzésével szembesülve az előadás közepén mintegy emblematisusan hangzott el a *Jiddise máme* dal. Többek szeme könnyibe lábad, de ahogy az élet is meg tovább, úgy ebből a mélységből visszatérve is újra a nevetésé volt a főszerep, s ezt szinte mérhető hálával fogadta a közönség.

S mivel még egy jiddise máme sem (mindig) tökéletes, néha elbizonytalannodik, s ilyenkor még ennek pszichés következményeitől is tart a gyermekei jövőjében.

Közben felmerült egy kérdés: Mi a különbség a jiddise máme és egy terrorista között? A válasz: A terroristával lehet tárgyalni... hát igen.

Pánczél Kristóf szerepe nemcsak a zongoristáé volt, hanem bizonyosan ismerős, és valamennyien csodálatos anyák... és nők!” – hangzott el a lelkét simogató dicséretként egy ponton.

Szóba került még a leggyakrabban használt jiddis szavak is, például: mázli, haver, kóser, meló, vagy zenésként a jatt kifejezés, melyekről kiderült, minden háztartásban jelen vannak.

És zenés színdarabról lévén szó, meg kell említenem a gyönyörű és óriási repertoáról legalább néhány szívet-lelket melengető dalt – hozzáteszem, minden tökéletesen passzoltak az aktuális témahez –, amely óriási tetszésnyilvánítás mellett hangzott el a jelenetekbe építve. Triók: *Sing, Sing, Sing* (Prima), *Somebody loves me* (Gershwin), *Yiddishe mame* (J. Yellen, L. Pollack) – ez utóbbi különleges helyet kapva a darabban, három nyelven, három szólból, saját feldolgozásban hangzik el. Két kuplé Váradi Eszter Sára és Pánczél Kristóf közreműködésével, Fenyő Fruszitól például egy angol dzsessz, a *Nature boy*, Judit a tradicionális *Tumbalalajka* és a *Beltz* című számot is énekelte, jiddis szwingben, saját feldolgozásában.

A szúnni nem akár vastaps után ráadásként szvingtrió zárta az estét a *Bei mir biszt du sejn* (Secunda) dallal.

Köszönök valamennyi közreműködőnek az élményt, amit adtak, hogy ott-hon érezhettük magunkat, csak bőlogatni lehetett, hiszen ahogy a sok humorál és önierőnival átszűtő előadás legfontosabb üzenete megérkezett, lássuk be, mindenkorban ilyenek vagyunk, szóval mindenkitől lehet jiddise máme.

Gál Juli

Gulyás Gergely: Teljes mértékben támogatjuk Izraelt

Teljes mértékben támogatjuk Izraelt abban a harban, amit saját területi szuverenitásáért, saját biztonságáért és a védelemhez való jogáért folytat – hangsúlyozta Gulyás Gergely Miniszterelnökséget vezető miniszter a Nemzetközi Pro-Israel Konferencián (International Pro-Israel Summit) Budapesten.

Az Alapjogokért Központ által szervezett rendezvényen a miniszter úgy fogalmazott: barátokra elsősorban bajban van szükség, és bajban mutatkozik meg, hogy ki az igazi barát.

„Az első, amit Izraelnek kívánhatunk, hogy ebben a helyzetben a lehető leghamarabb szerezze vissza a teljes uralmat Izrael Állam területe felett, és teremtse meg azokat a biztonsági garanciákat is, amelyek ahhoz szükségesek, hogy hasonló bestiális támadás többé ne történheszen” – mondta.

Gulyás Gergely szavai szerint a történtek azt üzenik Európának, hogy a külső határvédelem nem lehet vitatott kérdés, nem lehet csupán politikai jelszó, hanem számon kérhető és végrehajtandó feladat minden olyan országnak, amely a schengeni külső határzónát védelmezi. „Ha ezt nem tesszük meg, akkor a jelenlegi konfliktusnak Európára nézve is lehet tragikus következménye” – hívta fel a figyelmet. Hozzájette: a mostani helyzetben az összefogás a legfontosabb, az Izrael mögötti koalíciónak kellőn erősnek kell lennie.

Gulyás Gergely „brutális és az emberi léttel összeegyeztethetetlen kegyetlenségek” nevezte a támadást. „Együttérünk az áldozatokkal, és maximális szolidaritásunkról biztosítjuk Izraelt” – jelentette ki.

Kitért arra is, hogy a gázai övezetből terroristák is érkezhetnek Európába, ha nincsenek védve a határok. Ennek kapcsán megemlíttette, hogy Nyugat-Európa több országában az oda betelepült migránsok jó része üdvözölte azt, ami Izraelben történt. „Ha Európa a saját biztonsági érdekeire nincs tekintettel, akkor ennek a konfliktusnak is vesztese lehet” – húzta alá a miniszter. Azt is leszögezte: nem elég csupán a terroristákkal leszámolni, hanem azt is világossá kell tenni, hogy a terrorizmus támogatása megengedhetetlen. Szavai szerint az amerikai diplomáciának is vizsgálatot kellene tartania, „hogy ki a barát és ki az ellenfél”, mert a jelenlegi adminisztráció eltért a korábbi, Trump elnök idején követett iránytól. Ennek következtében pedig olyan megállapodásokat is köthettek, amelyek „akár terrorizmust támogató országokat is erősítettek”.

Gulyás Gergely beszélt arról is, hogy Magyarország az elsők között ismerte el az izraeli államot, amely idén ünnepelte megalapításának 75. évfordulóját. A két ország kapcsolata a kommunizmus idején szünetelt, ám a rendszerváltozást követően évről évre szorosabbá vált, és Izrael

Gulyás Gergely

iránt a magyar a jobboldalon is „erős szímpátiá” alakult ki.

Izrael rendkívül nehéz körülmenyek között, nagy áldozatok árán és folyamatos fenyegetettséggel szembenézve őrzi a legalapvetőbb emberi értékeket – mondta a miniszter. Megjegyezte: a közép-európai országok is sokszor vállalnak komoly küzdelmeket az Európai Unió belül az értékek megőrzése érdekében.

A tárcavezető hangsúlyozta: Magyarország nagyon büszke arra, hogy speciális kapcsolatai vannak Izrael Állammal, mivel Közép-Európa legnagyobb zsidó közössége Budapesten él. Izraelben pedig mintegy 300 ezer magyar származású zsidó él, „akikért most külön is aggódunk” – fűzte hozzá.

Szánthó Miklós, az Alapjogokért Központ főigazgatója hangsúlyozta:

Magyarország nemcsak a legszorabb szövetségese Izraelnek, de Magyarország vállhat Izrael támogatásának európai központjává. A két ország nemcsak politikai, hanem természetes szövetséges is – fogalmazott.

Hozzájette: Magyarország és Izrael a szuverenitás bajnokai. Úgy folytatta: minden ország hajlandó szembemenni akár a nemzetközi trendekkel is, ha a szuverenitásáról, a népről vagy a határok védelméről van szó. „Összeköt minket Isten, hazáink és családjaink szeretete. Azok a dolgok, amelyeket egy másik csoport, a woke-terroristák vettek össztűz alá” – mondta.

Beszélt arról is, hogy a „multikulti-fetiszista” baloldali progresszió egy új típusú antiszemizmust, Izrael-ellenességet, anticolonizmust hívott életre. „Ugyanazok ítélik el nap mint nap Izraelt különböző fórumokon, akik ezzel egyidejűleg a nyílt határok politikáját hirdetik, és behívják a migránsokat Európába” – fogalmazott. Hozzájette: az új típusú antiszemizmussal szembeli harc ugyanaz, amelyet mi folytatunk itt az európai életmódban megvédéséért.

„Magyarország ma a legbiztonságosabb hely a zsidók számára Európában. Ebben öriási szerepe van a szigorú migrációs politikának és a határok szigorú védelmének” – hangsúlyozta Szánthó Miklós. (MTI, Mazsihisz)

Közös zsidó kiállás: demonstráltuk egységünket Izrael mellett

A Hamász terrrorszervezet által megtámadott Izraelről tartottak közös imát és demonstrációt hazai zsidó felekezetek, civil szervezetek és zsidó közösségek a budapesti Jeruzsálem parkban. A közös imát az EMIH szervezte, mások mellett felszólalt dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke is. A résztvevők a rendezvény végén gyertyagyújtással emlékeztek az áldozatokra.

Több százan gyűlték össze az EMIH által Izraelről szervezett közös imán a Jeruzsálem parkban, ahol a résztvevőket Szalai Kálmán, a Tett és Védelem Alapítvány elnöke köszöntötte, majd dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke mondott beszédet (ezt az alábbiakban teljes terjedelmében közöljük).

A Mazsihisz elnöke után az EMIH vezető rabbija szólt a megjelentekhez. Köves Slomó kiemelte: ez a mostani helyzet már nem ugyanolyan, mint a nyolcvan évvel ezelőtti volt, és a zsidóság sem ugyanolyan, mint akkor, hiszen megvédi magát a saját országában, a világ egyik legerősebb hadserege száll szembe a terroristákkal.

A meglemlékezésen többek között részt vett Szalay-Bobrovniczky Vince államtitkár, Deutsch Tamás EU-képviselő és Szabó György, a MAZSÖK elnöke is.

Dr. Grósz Andor: Egy időre félre kell tenni minden, ami elválaszt minket

Szorongással és megdöbbenéssel értesültünk az Izrael ellen indított, józan ésszel felfoghatatlan barbár támadásról, amely a zsidó állam 21. századi történetének legsúlyosabb háborúját provokálta ki. A minden emberi és nemzetközi normát megsértő terroristák esztelen akciója több száz halottat, sebesültet követelt, és több mint száz ártatlan civil túszul ejtését eredményezte.

Szívünk Izrael országáért, Izrael népéért, Izrael hadseregéért dobog, imáink pedig Izraelről és a világ összes zsidójáért szólnak az Örökkévalóhoz.

Világszerte, és természetesen Magyarországon is, minden zsidó félelemmel figyeli a híradásokat, aggódunk, hogy újabb súlyos veszeségről értesülünk. Mi itt, Magyarországon ezer szállal kötődünk a zsidó államhoz. Rokonaink, barátaink, kollégáink elnék ott, a tudósításokon kívül tőlük értesülünk a borzalmas eseményekről, szeretteink révén kerülünk közel, váunk részeivé az iszonyatnak, és együtt gondolkodunk a lehetséges folytatásról.

Izrael jövője a mi jövőnk is. Úgy érzem, akármennyire eltérően látjuk is a világot, a hagyományokat, a közösségi életet, mi, zsidók mégis sorsközösséget alkotunk, akár az anyaországban, Izraelben élünk, akár a diaszpórában. A diaszpórában történtek érintik Izraelt, és az Izraelben történtek hatnak a diaszpórára.

Félérettük ellentéteinket. A képen Oberlander Baruch (EMIH), dr. Grósz Andor (Mazsihisz), Mester Tamás (BZSH)

Szentgyörgyi-fotó

A Hamász terroristái sem csupán Izrael Államot akarják letörölni a föld színéről, hanem minden zsidót ellenérenek és célpontnak tekintenek, bárhol éljen is. Ezért fontos, hogy a zsidók szerte a világban, iránytól függetlenül, legyenek szolidárisak Izraellel, egymással.

Manapság szerte a világban, és sajnos egyre inkább Nyugaton is, rengeteg támadás éri Izrael mindenkorai kormányát, sőt általánosítva Izrael népét. Sokan elvitják a zsidó nép jogát a saját államához, jogát a kollektív önvédelemhez, Izrael létezését a világ egyik problémájának gondolják. Ilyen gondolatokkal rendszeresen találkozhatunk tudományos kiadványokban, ismeretterjesztő folyóiratokban, a világ vezető lapjaiban. Sokan a mostani brutális támadást is lényegében a zsidó állam létezéséből vezetik le. Ez a gondolat számunkra elfogadhatatlan.

Itt és most mind a három, Magyarországon törvénysesen bejegyzett zsidó egyház képviselőben, minden meglévő és valószínűleg megmaradó ellentéteink ellenére, demonstráljuk egységünket Izrael mellett.

Megnyugtatjuk számunkra, hogy Magyarország Izraelnek hosszú évek óta stabil, megbízható szövetségese a nemzetközi diplomáciában, az Európai Unióban és más szervezeteken. A mostani szörnyű helyzetben a többi nyugati országhoz hasonlóan Magyarország is bizonyította szövetségesi hozzájárulását.

Ahogya a magyar zsidóság minden számítatlan Izraelre, úgy Izrael is számíthat a magyar zsidóságra. minden tőlünk telhetőt megteszünk, hogy segítsük Izrael népét. Izraelben és a diaszpórában egy időre félre kell tenni minden, ami elválaszt minket, és ami a zsidó egység útjában áll. Mindannyunknak értenünk kell, hogy a mostani nem egy szokványos közelkeleti konfliktus.

A terroristák barbár támadása a Tóra örömmünepén történt, amikor befejeztük és újra elkezdtük olvasni a Szentírást. Ezért most egy olyan idézettel szerezném zárnia a beszédemet, amely Mózes első könyvből származik, s amely így szól: „Az Örökkévaló, az ég Istene, aki elvitt engem atyám házból és szülföldem országából, aki szolt hozzám és esküdött nekem, mondva: Magzatodnak adom ezt az országot.”

Igen, Izrael most azért harcol, hogy az Örökkévaló esküjéhez híven Izrael megmaradjon a magzataink, az utódaink, a leszármazottaink szent földjének. Az egyetemes zsidóságért, s így értünk, diaszpóra-zsidókért is harcoló Izraelnek ebben a mostani egzisztenciális harban győzedelmeskednie kell, és én biztos vagyok benne, hogy győzni fog.

Együtt győzni fogunk!

Fesztiválmorzsák – ahogy tudósítóink látták

Korcsolán és Mendelssohn

Korcsolán Orsolya koncertje minden sajátos ünnep a Zsidó Kulturális Fesztiválon. Idén is elbűvölő környezetben került rá sor, a megunhatatlan Rumbach-zsinagóga nyolcszögű terében, és a választott műsor is a naphoz (hónaphoz) illeszkedő volt.

Az összünnepkör előtt jártunk kevessel, tehát szinte magától érte elődő, hogy elsőként idén is Bruch megindító szépségű Kol nidréje hangzott el. Nem először hallottam, és minden meglep, hogy ez a hegedűszólós könyörgés egyáltalán nem megalázódó jellegű. Inkább a megbocsátás érzelmese színezetű kérése – és olyan gyöngéd, hogy visszaütöttetlen. Persze egy pillanatra se felejtünk el, hogy a szóló mögött-mellett koncertálva az Anima Musicae együttes szólal meg, kiegészítve a hegedű pillangókönyűségű pianissimóit.

Az Anima Musicae – Korcsolán Orsolya állandó kísérőzenekara – adta elő Mendelssohn egyik művét. Legyünk egészen pontosak: egy átiratot, ugyanis az elhangzó a-moll kvartett eredetileg nem zenekarra íródott, itt azonban vo-

nósnegyest hangszereseketőkékká válik. Lágy és kellemes zene volt, mintha hullámokon ringatónánk – de éppen ettől a telt hangzártól adagiói andalítóbak lettek, mint valami rég elfelejtett stílusú (mondjam így: Krudy-stílusú) udvarlás, széptevés. A koncertmester szólója szépen belesimult a zenekar hangzásába. Zárótétele pedig már az érett Mendelssohnt mutatta, a kamarazene kar dinamikája itt érvényesült igazán.

A d-moll hegedűversenyől, mely Korcsolán Orsolya szólójával hangzott fel a hangverseny második részében, azt olvastam, hogy nem lett slágerdarab. Elég baj, mert érdemelhetne nagyobb figyelmet is – nem hagyhatom szó nélküli: egy tizenhárom éves kamásodó fiúcska műve! Van rajta egy kis Mozart-tól örökölt, táncos baj, de van benne ezen túlelmeződő romantikus viharzás is. De amiért igazán lehetne nagy kedvenc is, az a zenekarral koncertáló hegedű bravúros szóláma, amibe jutott néhány csepp Vivaldi hegedűversenyiből is. Szóval ha frivilnak tűnik is a megjegyzés: igazi vonópárbaj zajlott a pódiumon, amiben Korcsolán pompásan vívott.

Ráadásnak pedig egy villanásnyi darabot élvezettünk: a lettországi születésű Marc Lavry alig néhány perces Hórát, hiszen az új évet köszöntő ünnepek nem is lennének igaziak, ha frissítésként nem táncolnának időnként – a zeneszerzőről pedig a 2021-es ZsiKuFesz alkalmából lehetett korábban olvasni.

Itt illik elmondanai azt is, ami a hangverseny bevezetőjében hangzott el, hogy az egyébként Bécsben élő és az Anna Rothschild Masterclasst tanító hegedűművész nagyon izgalmas meghívást kapott a Debreceni Egyetemtől. Felkérték, hogy adjunktusként erősítse a Zeneművészeti Kar munkáját, amihez ezúton is gratulálunk.

BJI

Különkiadás Esterházy, Örkény, Lukács, Mácsai, Máté

Várady Szabolcs a Gellért téren szállt fel a 47-esre. Nagy költőt látni mindenkor jó, ha ismerjük, különösen. Rákosszöntem, és azon feltételezésemnek adtam hangot, hogy bizonyára ő is a Rumbach Sebestyén utcai zsinagógába jön, Lukács Miklós, Mácsai Pál és Máté Gábor Esterházy–Örkény-estjére. Nem, ő a Műpába megy, felelte. Ajjaj, akkor nincs sok időm, mindenkor leszáll, gondoltam, és – már a híd közepén jártunk – gyorsan megkérdeztem, szerinte van-e valami rokonság a két alkotó között. Szabolcs higgadt, megfontolt ember, így nyolcvan felett (idén januárban érte el ezt a szép életkort) különösen. „Elképzelhető” – mondta ennek megfelelően higgadtan és megfontoltan, amit azért úgy fordítottam: „Hogy a fenébe ne lenne!” És valóban leszállt. Így azt már nem tudtam megkérdezni, hogy ezt stilárisan (is) érti-e, tehát szerinte Esterházy és Örkény írólag is rokonok-e, mint Petőfi meg Ady meg József Attila, akit egy vonalat alkotnak forradalmilag, ha ők erről nem is tudnak. Vagy csak alkottak?

Magam nem gondolom, hogy Esterházy Péter (1950–2016) és Örkény István (1912–1979) ilyen vonalat alkotnának, ilyen vonalba tartoznának, s nem is a többek között Esterházy nevéhez köthető ún. prózaforrás miatt, sőt azt se gondolnám, hogy lennének ilyen vonalak, úgy vélem inkább, minden jelentős alkotó a maga univerzumában él, s ezt az univerzumot ő maga teremtette. Le-

het, hogy hasonlít más alkotók univerzumaira, rokon velük, de mindenkor egyedi, önálló világ. Ugyanakkor gondolom azt is, hogy Esterházy és Örkény világzemléletében, emberi magatartásában nagyon sok közös van. Teljes joggal kerültek egymás mellé a Különkiadás című összeállításban, amit három nagy művész, Lukács Miklós, Mácsai Pál és Máté Gábor előadásában hallhatunk. Jó volt látni, hogy sokan kíváncsiak rátuk – s ezt mind az ötökre értem.

Az előadás elején Mácsai Pál azt kérte, kapcsolják fel a fényt. Igen helyesen tette, hangsúlyozva ezzel, hogy egy térben vagyunk, s ha ők most egy dobogón ülnek is, a két irónak ugyanúgy olvasói, csodálói, mint mi, akik most az ő interpretálásukban akartunk meghallgatni néhány, általuk fontosnak tartott szöveget – nyilván a helytől és az alkalomtól is függ, éppen mit választanak. Máté Gábor 2020 októberének végén mutatta be a maga (E)gy(P)ercesek című műsorát a Katonában, aminek összeállításában vargadramvitor segített, s ami már címével is, nyilván szándékosan, megidézi a kortársat, ami persze inkább szellemi értelmemben érődő, hisz Örkény a Termelési regény megjelenésének évében halt meg. Mácsainak nyilván már az óvodában is Örkény volt a jelle, az Azt meséld el, Pista! premierjét 1996. március 9-én tartották a Komédiumban. Ha portrét írnék róla, nem lehetne más a címe: Pali a vérzivatarban.

A fényfelkapcsolás azért is volt fontos, mert minden író és – gondolom – minden alkotó számára fontos a világosság. A „dolgok”, tehát a történetek, események, folyamatok végiggyöngölés, a magyarázatok megtalálása, a tanulságok levonása, a tegnapi naptár a holokaustig. Miért vészettünk a futball és a történelmi pályáin, s miért nyertünk, ha épp nyertünk. Úgy is mondhatnám, fontos számukra minden nap egyenleteink megoldása – mindenketten a természettszövegekkel felől jöttek, ez lényeges. Különösen fontos és törekvés ott, ahol a sumákolás, a ködösítés, a múltba révedés, az ónaltatás, a másokra mutogatás, a racionalizálás nem is vesztettünk a szok.

Néhány kivételelől eltekintve, úgymond, könnyebb szövegeket hallhattunk. De ezekben is ott a tanulság, aki írták őket, ugyanazok, akik a Tötékat és a Harmonia caelestist, a Macskajátékokat és a Javított kiadást vették papírra. Nem véletlen, hogy az előadók ünnepélyesen öltöztek, mindenkor feketét öltve. Ugyanakkor lezseren is, mely lezserség a szövegekben is ott van. Nem lazás: lezserség. Elegancia, játékosság, az írás és a játék öröme. Jó volt nézni, ahogy Mácsai elvezte Máté játékát, hangsúlyait, s ahogy Máté figyelte Mácsait. És mindenketten Lukács Miklóst: egy alkalommal oda is álltak a cimbalmos mellé, ők őrizték a verőket, amíg kézzel pengette a húrokat. Mácsai amúgy is együtt élt a zenével, a bal kezével olykor még vezényelt is.

A könyved és humoros szövegekből különösen kivilágolt az egyik legfontosabb tanulság: erre felé az életet csak azzal az iróniával, önrövidítéssel, humorral lehet elviselni, ami mindenketjük sajátja. Rita kincs.

Személyesen nem ismertetem egy másik, olvassuk a programleírásból a szomorú tényt. De nem baj. Bennünk bármikor találkozhatnak.

D. Magyari Imre

Malek Andi Soulistic

Az eseménysorozat első estéjén a Rumbach zsinagóágában a Malek Andi Soulistic koncertjét halltuk. A formáció 2016-ban alakult meg a színésznő-énekesnő és Jáger Bandi, a gyermekkorától abszolút hallású zenekarvezető, komponista, dzsessz-zongorista, producer közös ötleteként.

Andrea (édesapja Malek Miklós Ferenc-díjas zeneszerző, karmester, édesanyja Toldy Mária énekesnő és tanár) 1991 és 2023 között számos kitüntetésben, díjban (Artisjus, Emerton, Máté Péter stb.) részesült, s színpadi alakításai is meghatározók.

A hazai publikum által még nem hallott, a córdobai szefárdi zenei fesztiválon sikkerrel játszott műsorát a program első részében osztotta meg a közönséggel.

Az est vendége Szulák Andrea énekesnő, színésznő és műsorvezető volt. Kettejük barátsága igen régi, és tudható, hogy ő is gyakran és sok formációban szerepel zsidó fesztiválokon.

A telt házas koncert előtt Kiss Henriett, a Rumbach igazgatója először a nyárutóról, a meleget, harmóniát adó fesztiválprogramról és a közelgő nagy ünnepekről beszélt, majd kellemes szórakozást és sáná továt kívánt.

Az együttes tagjai valamennyien kiváló hangszeres előadók: Jáger Bandi zongorán, Hárs Viktor nagybőgőn, Lakatos Peczek András dobón, Tar Gergely ütőhangszereken játszik. Meglepetésként színpadra lépett a perui illetőségű flamencocigáros, Alex Torres is.

A koncert Malek Andra előadásában szefárdi dalcsokorra kezdődött.

Egyebek mellett elhangzott az Adio kerida, az Our Spanish Love Song, a Sir lásláalom és a Durme, durme, instrumentálisan pedig a Tres Notas Para Decir.

A második rész két duettje, a Hová tűnik el a csillag és a Mindig az a perc Malek és Szulák hangján csendült fel.

Szulák Andrea ezután két szófiszámot – Nem lehet boldogságot venni és Hol van az a nyár – énekelt.

Végül nyáridéző dalok (Himnusz a nyárhoz, Hosszú, forró nyár és a Sommer knows angol-magyar verziója stb.) hangzottak el Malek Andrea előadásában.

Megtörtént a zenészek bemutatása, a fergeteges vastaps után pedig a ráadás, a Nagy utazás szólalt meg.

Gál Juli

Budapest 150 a Dohányban

Minden nagyvárosnak megvannak a maga dalai: Berlinéi, Bécsí, Párizsí vagy New Yorki közül magunk is fel tudunk sorolni néhányat, netán el is andalodunk azon, hogy Durch Berlin fließt immer noch die Spree (neki Marlène Dietrichheil van meg!), Mei Muatterl war a Weanie (bécsei tájszóban, amit németesen készített) vagyok képes megérteni, énekelje bár Paul Hörbiger vagy Erich Kunze – tényleg, Zarah Leanderre emlékszik még valaki?), Sous le ciel de Paris (mondjuk Yves Montand), New York, New York (legenye Sinatra, ki más). De meggyőződésem, hogy Antananarivoit ugyanúgy megénekeltek a madagaszkári vagy Ouagadougou a Burkina Faso-i szövegírók és zeneszerzők. Sőt hozzájönem: nemcsak a nagyvárosoknak, hanem a kisebb helyeknek is megszülettek a maguk nótái. Debrecenbe kéne menni, Még azt mondják, nincs Szegeden bozorkány – ez még hagyján. De olyanok is akadnak, mint az, hogy Bágógozzák az őcsényi templomot... Dalba kerültek a nagyobb tájegységek, az Alföld, a Hortobágy, a Mátra, a folyók, a Duna, a Tisza, ahogy – hogy visszatérjünk a ma-

gyar fővároshoz – Budapest nevezetességei is, a Gellérthegy, a Horváth-kert, a Margitsziget, a Nemzeti, a Tabán, a Vár a Ruszwurmral (1827 óta létezik, a név az egyik későbbi tulajdonosé!), a Városliget, de még a Bajza utca is.

Az ember kötődik aholhoz a helyhez, városzhoz, városrészhez, utcához, térhöz, ahol született, ahol él.

Nem még szereti is.

A Hermann Imre leírta megkápaszkozási összön talán a helyekre is kiterjeszthető.

A baj csak az, hogy a helyek ugyanúgy kiközösíthetnek, eltaszíthatnak, megescalhatnak bennünket, mint az emberek. Ezt itt most nem részleteznékn.

A slágerk fő funkciója, hogy a lehető legegyszerűbben megfogalmazzák minden, amit mi nem tudunk megfogalmazni. Érzések, vágyakat, álmokat, terveket, (szerelmi) bánatokat, szomorúságokat. Mondjuk, hogy „Ujjé, a Ligetben nagyszerű” – amit most Csonka András énekelte, filozófiai alaptétel, akár csak az, hogy „A szívem a tiéd, Budapest.” Netán: „Van a Bajza utca sarkán egy kis palota.” Hát nincs? Van. Kant és Hegel is kimondott né-

hány posztulátumot, de hol vannak azok ezektől...

A slágerk a politika is fel tudja használni, hisz túlzásaiak és szentenciázásai, megjegyzéshetőségek miatt remekül alkalmásak a manipulálásra. De a nagykörút nem lesz szébb „gyönyörű fényruhája” dacára sem, mint a Champs-Elysées, egyelőre legalábbis.

Budapesti dalokból rengeteg született, könnyen össze lehet belőlük állítani egy csokrot.

De nem mindegy, milyen az a cso-kor.

A Pest, Buda, Óbuda – Énekeljük meg Budapestet! című műsor összeállítói a könnyebb ellenállás felé mentek el. Csokruk kellemes, de szokványos. Megbízható, olykor Falusi Mariann-nak és Koós Rékának köszönhetően – igen magas színvonal, de csak ritkán ver erősebben a szívünk. Biztonsági játék. Semmi különlegesség, semmi egyediség, semmi eredetisége. Semmi reflexió a korra, amelyben éltünk és élünk. Azt sem értettem, hogy miért csak 1920 utáni szerzeményekből válogattak, ha egyszer „Pest, Buda és Óbuda egyesülésének, azaz Budapest »születésnapjának« 150. évfordulóját ünnepeljük” idén. Még jó, hogy Koós Réka – egyéni és meggyőző felfogásban – elnékelte Koncz Zsuzsa A város fölött című számát az 1979-es Valahol lemezről (a zenét Szörényi Levente írta, a szöveget természetesen Bródy János; ilyen se lesz egyhamar), hisz azért ma is akadnak még, aki rosszkevűen ébredeknak, netán holtvágányon állnak. A remek hangú Veres Mónika pedig az ugyanezen az albumon lévő, ironikus és keserű Tolcsvay–Bródy-számóból, A metróból csinált bravúriáját: „A felszín sáros, tiszta lenne a mély, / Fenn nagy tololgás, lenn alig van veszély, / Szigorúan őrzött a bíz-

Tetőfokon a hangulat

Szentgyörgyi Ákos fotói

(Folytatás a 8. oldalon)

Méltósággal élni – és öregedni

Zsobrák Nóra fotókiállítása

Az öregkor – még ha szépítően szépkornak vagy ezüstkornak nevezik is – ritkán könnyű. A test csak gyöngül, még ha friss is a szellem (nagy adomány!). Ilyenkor az ember leginkább nyugalmat szeretne, de ha teheti: tevékeny nyugalmat. Olyan, ami azért a kezeket megmozgatja, a kis szürke agysejteket fürgébb üzem-módba állítja.

Ne beszélünk rébuszokban: e korosztály hihány tagját kereste fel Zsobrák Nőra fotós, és a teázás, kávészás, beszélgetés közben megörökítette őket. De milyen ragyogóak ezek a képek, amelyek most a MAZS kiállításán láthatók a MERKAZ-ban!

Walt Whitman írta egy villanásában: „szépek a fiatalok! de az öregek még szébek!” Zsobrák Nőra ezt a szépséget mutatja fel a képein – ami nagyon nagy szó. Különösen, ha a most 80 fölöttiek súlyos, el nem felejthető emlékeket hordoznak. Nőra évekig dolgozott szociális munkás-ként, és nem tudnám megírni, hogy a gondozói vagy a fotográfiai lelke működött erősebben, amikor másfél-két órás látogatásai alkalmával sikerült megszólaltatnia kép-alanyait. Alighanem mindenki egyszerre volt a segítségére, meg a kíváncsisága. Beszélgetőtársai kinyíltak, meséltek arról, hogy mi minden képes megtá-mognati szellemi frissességeket. A sajtó doyenjét, a közelműlöttban 104 évesen elhunyt Tatári Imrétt – termé-szetesen – az írás, az emlékek rögzítése éltette, mást a hímfázis, a gyöngy-fűzés vagy a sakk varázsolja el – ez utóbbinál agytornázottabb tevékeny-ség pedig aligha van.

A gyűjtés is visszatérően jelenik meg: az unokák mackói nagyon tudnak szaporodni, nem is beszélve a Kinder-tojásokba rejtegett figurákról – mert az egyik nagypapa azokat sora-koztatja egymás mellé rendületlenül.

Mást a festés vagy a felhők fény-kepézése köti le, de a grafika, az agyagfigurák készítése is frissen tartja a lelket – és ezek még ülve is művelhetők... Ahogy a sok évtized-nyi tapasztalat és érzelmi megérik, aszusodik, olykor azok is verset írnak, aikik korábban nem próbálkoztak ijesmivel.

A kiállítás megnyitóján Keleti Éva fotóművész dicsérte a fiatal pályatársat: „nem a félelem, nem a kilátáslanság lengi át a fotókat, hanem a belülről fakadó derű.” Hadd tegyem hozzá: kiváló fotóriporteri munkából született válogatás nézhető meg most a MERKAZ falain. Zsobrák Nőra úgy tudott beszélgetni ezekkel az emberekkel – holokausttúlélőkkel –, hogy megnyíltak előtte, mintha már régóta ismernék (van, akit tény-leg régről ismer), és öneledt mosolyt, kacagást tudott elkapni képein.

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: +36-1-413-5537,
+36-1-322-2829

E-mail: ujlet@mazsihisz.hu

Főszervezőtő:

Kardos Péter

Olvasószerkesztő:

Gábor Zsuzsa

Kiadótulajdonos:

Mazsihisz

Előfizetési díjak:

Belföldön: 1 évre 9600 Ft

Külföldre 13.600 Ft/év

USA és Izrael: 15.000 Ft/év

Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:

11707024-22118480

OTP SWIFT kód:

(BIC) OTPVHUB

IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000

Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap

Üzletét, előfizethető a kiadónál.

Postacskk.: 11707024-22118480

Terjesztéssel kapcsolatos reklámációk

intézése a 06-(1)-767-8262-es számon.

Szedés, tördeles:

WolfPress Nyomdaipari Kft.

Nyomdai munkák:

PrimeRate Kft.

ISSN 0133-1353

Mindenki lehet kedvenc darabja, a tizenötöt én is csak egyet emel ki: Varga Dánielnét, aki agyagszobrokat készít. És ahogyan az erkélyen napozott, Zsobrák Nőra azt örökkítette meg, amint arcára az őszi napfény ráttatta a derű pecsétjét.

A kiállítás létrejöttét a Claims Conference és a Mázsök támogatta.

Idős korunk méltó képei

Zsobrák Nőra tematikus kiállítása

MERKAZ – Héber és Izraeli Kulturális Központ

1061 Budapest, Paulay Ede u. 1.

A tárlat 2023. október 22-ig tekinthető meg.

BJI

2023. október 1. idősek világnapja

Szeressétek az öregeket!

Nagyon szépen kérlek titeket, Szeressétek az öregeket.

A részkető kezű őszi apákat, A hajlott hájtó jó anyákat.

A ráncos és eres kezeiket, Az elszürkült, sápadt szemeket. Én nagyon kérlek titeket, Szeressétek az öregeket!

Simogassátok meg a deres fejeket, Csókoljátok meg a ráncos keze-
ket.

Öleljétek meg az öregeket, Adjatok neki szeretet. Szenvedtek Ök már eleget, A vigasztalóik ti legyelek. Én nagyon kérlek titeket, Szeressétek az öregeket!

Ne tegyétek Őket szűk odúkba Ne rakjátok Öket otthonokba. Hallgassátok meg a panaszukat, Enyhítsétek meg a bánavatukat. Legyen hozzájuk szép szavatok, Legyen számukra mosolyotok. Én nagyon kérlek titeket, Szeressétek az öregeket!

Ők is sokat küzdöttek értetek, Amíg fölnevelkedték. Fáradtak Ök is eleget, Hogy ti módosabbak legyelek. Ők is elfogadtak titeket, Mikor Isten közéjük ültetett. Azért én kérlek titeket, Szeressétek az öregeket!

Ha majd az örök szeretet Elhívja Öket közöletek, Ti foglaljátok el helyüket, Mert ti lesztek majd az öregek. S mindenzi, mit nekik tettek, Azt adják nektek a gyerekek. Azért előre intelek titeket, Szeressétek az öregeket!

O. I.

Magyarországon tízévente tartanak népszámlálást. Először II. József utasítására 1787-ben írták össze, hogy mennyien élnek Magyarország területén (természetesen még máshol helyezkedtek el az államhatárok).

Az akkori lakosság 1,3%-a, 83.000 fő tartozott az izraelita egyházhöz. Ez az arány 1869-re jelentősen emelkedett, 4,6%-ra (543.200 fő). 1880-ban az ország lakosságának (13.728.662) 4,54%-a, 1890-ben pedig 4,67%-a soroltatott a mozeszítűek táborához.

1895-ig mindenki kellett valamelyik felekezethez tartoznia, ezen dátumig az egyházak tartották nyilván a születésre, házasságkötésre, valamint a halálozásra vonatkozó adatokat. Szintén ezen évhez kapcsolódik az a törvény, miszerint zsidók is köthettek vegyes házasságot; az ilyen típusú nászból származó gyermekek vagy az azonos nemű szülő vallását követték, vagy az úgynevezett reverzális levél intézményével az egyik szülő lemondott arról, hogy jövevénye az ő hitét kövesse. 1895-ben fogadták el a felekezeten kívüliségről szóló törvényt is.

Az izraelita vallásúak körében a 20. század első két összeírásában nem történt nagy változás. 1900-ban az össznéppesség 4,94%-a (közel 830.000 fő), míg 1910-ben 4,99%-a (majdnem 909.000 személy) kötődött a zsidó valláshoz.

Érdemes egy másik változót is megvizsgálni, mégpedig a nyelvi hovatartozást. Az 1880-as népszámlálási kérdőívből került be először egy olyan kérdés is, hogy: „Mi az anyanyelve?” A magyarországi zsidóság 54%-a a magyar, 35%-a a német, a fennmaradó 11% pedig a szlovák, a román vagy a rutén nyelvet valotta anyanyelvénék. 1900-tól kezdve a nyelvre vonatkozó kérdést megváltották: „Mi az anyanyelve, vagyis az a nyelv, amelyet magának vall s a legjobban és legszívesebben beszél?” 1910-ben az akkori Magyarország területén élő izraeliták 77%-a a magyar, 22%-a a németet választotta.

A magyarországi zsidóság lélekszám 1920-ban 473.000 fő volt, ami a lakosság 5,9%-át jelentette. 1941-ben viszont már csak 401.000 izraelita lakosa volt az államnak (a számadatok nem tartalmazzák a kikeresztelkedett személyeket). A jelentős létszámcsoökénék három fő okra vezethető vissza. Az asszimilációs törvényekre, a területvesztésre, valamint az elvándorlásokra. Az 1920-as évekbeli antiszemita politikai attitűnek köszönhetően sok zsidó vándorolt el az országból, főleg az Egy-

83.000-től 7635-ig

Zsidók a népszámlálásokon

sült Államokba. A Magyarországról az USA-ba költözök negyedötötököt az izraeliták tették ki a 20-as években, 1924-ben az Észak-Amerikába távozók 85%-a tartozott a mozeszítűek közé. A 30-as években a letélepítési politika szigorítása és a németországi események csökken-tették a kivándorlás mértékét.

Az 1949-es népszámlálási adatok szerint közel 134.000 zsidó él az országban. A magyar társadalom 1,5%-a vallotta magát izraelitának, akiknek 2/3-a budapesti volt. A második világháború után jelentősen emelkedett a vegyes házasságban élők és a kikeresztelkedők száma. 1945 és 1955 között 40-50 ezer izraelita hagyta el Magyarországot, többségük alijázott. Ezen tényezők következményeképpen az 1960-as évekre 20-30 ezer főre esett vissza a felekezeti kötődésű zsidóság lélekszáma. (Valuch, 2005)

A kommunista érőben tabunkat számított a vallás/vallásagyakorlás kérdésköre. Ebből adódóan a népszámláláson erre vonatkozó kérdések nem is szerepeltek. Sokan a fel nem dolgozott múlt, illetve a rendszer elnyomó hatása miatt nem is tudtak származásukról. A kilencvenes évek elején becslések szerint 150 zsidó él az országban. (Valuch, 2005)

A rendszerváltás után 2001-ben kérdeztek rá ismétlően a vallási hovatartozásra. Ekkor minden 12.871 fő sorolta magát az izraelita vallásúak táborához, közülük 9468 fő (kb. 73%) a fővárosban lakott. (Forrás: <http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/index.html>) A közel 13.000 zsidó állampolgár az akkori össznéppesség minden 0,1%-át képezte, ami felfoghatatlanul kevés, a 2000-re vonatkozó statisztikai becslések szerint ugyanis minimum 64 ezer, maximum 118.686 izraelita él a 21. század kezdetén az országban.

Tíz évvel később, 2011-ben tovább csökkent a magukat izraelitának valószínűsége az előző népszámláláskor ez az arány 72% volt). 4123 férfi és 3442 nő vallotta magát izraelitának. A magukat zsidónak vallók 13%-a (956 fő) tartozik a 0-19-es évesek közé, 8%-a a 20 és 29 évesek korcsoportjába, 11% a 30-39 évesek közé, 31% a 40-59 évesek vagy annál több. Az előző népszámláláshoz képest öregszik a „mérő” izraeliták átlagéletkora. A magukat izraelitának vallók 26%-a nőtlen vagy hajdon, 42%-a házas, 9%-a özvegy, 14%-a elvált (9% 15 évnél fiatalabb).

Az izraelita válaszadók 47 százaléka főiskola vagy egyetemi diplomával, 28 százaléka érettségivel rendelkezik, 6 százaléknak nincs középfokú iskolai érettsége, csak szakmai oklevele, míg 10 százalék legfeljebb 8 általános végzettséget.

(A 15 éven aluliak nem szerepelnek a mintában.) A vizsgálat időpontjában 50% tartozott a gazdaságilag aktív néppessége, minden 2% munkanélküli, 27% ellátásban részesült, 12% eltartott, 9% 15 évnél fiatalabb).

Felhasznált források:

Valuch Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében (Budapest, 2005, Osiris Kiadó)

<http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/index.html>

http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_10_2011.pdf

<https://nepszamlalas2022.ksh.hu/>

Miklós Dóri

A magyar zsidók több mint 90%-a rejtőzködött a népszámláláson

A KSH legfrissebb adatai szerint csupán 7600 fő vallotta magát zsidónak.

A 2022. évi népszámlálás lezárulta után 10 hónappal végleges adatokat ismertetett a Központi Statisztikai Hivatal. Az számok szerint a válaszadók 40%-a nem töltötte ki a vallásra vonatkozó kérdést,

